

TIIRUTAJA

EESTI ORNITOLOOGIAÜHINGU TEABELEHT

NR 53 ♦ SEPTEMBER 2021

Loe sellest lehest:

- 1 Kuidas linnud iseloomu näitavad
- 4 Sada aastat linnutiivul:

Ühingu haarde laienemine

- 6 Linnuhuviliste lood: Jaanus Elts
- 8 Noortenurk: Saaremaa sookurgede rännuteest
- 10 Ühingu suvepäevad

☛ Kaua aega peeti erinevaid käitumismustreid liigiomasteks. Pildil rasvatihane ja talvike.

Foto: Kauro Kuik

Kuidas linnud iseloomu näitavad

Kaarin Hein

Loomade käitumist on teaduslikult uuritud juba üle saja aasta. Pikka aega arvati, et loomad käituvad eelkõige instinktiivselt ning et igal liigil on mingi talle eriomane käitumisviis. Kui isendi käitumine erines sellest, mida liigiomaseks peeti, suhtuti sellesse kui „mürasse“.

Isemoodi iseloomud

Nüüdseks on jõutud tõdemuseni, et nii nagu inimese käitumist saab iseloomustada teatud tunnuste abil, mis isikuti võivad lausa vastandlikud olla, on ka teistel loomaliikidel iseloom individuaalne. Loomade iseloomu uurimine sai tuule tiibadesse käesoleva sajandi algusaastail. Loomade käitumist käsitleb etoloogia ehk käitumisökoloogia ning sellega tegelevaid teadlasi nimetatakse käitumisökoloogideks.

Käitumist ei saa uurida loomade otsese jälgimiseta, sealhulgas loomkatseteta. Peale inimese ei saa paraku ühelegi teisele loomale anda täitmiseks küsimustikku, mis võimaldaks tema iseloomu hinnata. Seepärast on välja mõeldud kõiksuguseid katseid, mille abil püütakse mõõta isendi käitumist iseloomustavaid tunnuseid. Enim uuritud tunnuste hulka kuuluvad näiteks agressiivsus, ärevus, julgus, arglikkus ja

uudishimulikkus. Uuritakse ka avalduvate käitumistunnuste ja geenide seoseid – kõike ikka selleks, et jõuda ühtse uurimismetoodika ning võimalikult laialt tunnustatud teoriani, mis seletaks erinevate iseloomude olemasolu ja selle varieeruvuse tähtsust looduses.

Atraktiivsed ja hästi leitavad linnud

Käitumisökoloogid vaatlevad oma uurimistöös väga sageli linde. Põhjusi lindude kasutamiseks teadusuuringutes on õige mitu. Kõigepealt ei saa jätta mainimata asjaolu, et linnud on lihtsalt äärmiselt atraktiivne loomarühm. Nende vastu tuntakse suurt huvi ja nende käekäik läheb inimestele korda. Üks olulisimaid põhjusi käitumisökoloogi vaatenurgast on aga asjaolu, et linnud on looduses sageli hästi leitavad, eriti pesitsusperioodil, mil vanalinnud on seotud pesaeluga. Peale selle taluvad paljud liigid inimese → lk 2

Uudne objekt on kuldnokale kui hane selga vesi?

Selle aasta linnud kuldnokk on inimkaasleja, kes puutub pidevalt kokku uute olude ja esemetega. Tema neofobsus ehk uute objektide pelgus on madal lam kui mitmetel teistel linnuliikidel, mis paneb küsima - mis mõjutab uudsete oludega kohanemist? Teadlased uurisid laborikatse, kuidas muutub kuldnoka käitumine, kui toidulaule asetati erinevaid tundmatuid objekte. Katse tulemustest ja järeldustest saab lugeda aasta linnu teadusuudisest: eoy.ee/kuldnokk/uudised/teadus.

KULDNOKK

AASTA LIND 2021

← Sinitihane on tänu lühiealisusele üks teadusuuringute lemmikliike.

Foto: Alvin Tarkmees

→ Näiline vastus mingile küsimusele võib tekitada mitmeid uusi küsimusi. Pildil händkakk.

Foto: Kadri Niinsalu

↓ Järglaste edukal üleskasvatamisel mängivad rolli erinevad tunnused. Pildil musträhn.

Foto: Kauro Kuik

mõningast lähedust või korduvaid külaskäike pesa lähedusse. Osa liike on võimalik ka kinni püüda ning tuua laborisse, kus nendega saab teha kontrollitud käitumiskatseid. Seejuures on võimalik linnud hiljem vabastada neile suuremat stressi tekitamata, nii et katsealused naasevad oma tavapärase elutegevuse juurde. Mitmed teadusuuringutes populaarsed linnuliigid on pigem lühiealised, näiteks rasvatihane, sinitihane, kaelus-kärbsenäpp ja sebravint. See võimaldab uurida iseloomutunnuste pärandumist ning leida ka seoseid konkreetsete iseloomutunnuste ja elu jooksul tehtud valikute vahel. Lõppude lõpuks on ju igal tunnusel, olgu see füüsiline või käitumuslik, tähtis osa selles, kui edukas ollakse järglaste saamises ning nende üleskasvatamises.

↓ Avamaastikul pesitsevatel liikidel saab uurida, kui lähedale nad uurijal tulla lasevad. Pildil punajalg-tilder.

Foto: Lea Tammik

Nii laboris kui ka looduses

Lindude iseloomutunnuste mõõtmiseks on kasutatud mitmesuguseid lähenemisviise. Näiteks rasvatihase käitumist on väga palju laboritingimustes uuritud. Selleks on välja töötatud standardised suletud ruumid, milles lind veedab teatud aja. Ruum on täielikult suletud, nii et lind ei näe uurijaid, ning sisustatud kunstlike puudega. Katse käigus lastakse lind ühest avast ruumi sisse ning edasi mõõdetakse aega, mis kulub esimesele puule lendamiseks, ja aega, mis kulub kõigi ruumis olevate puude läbikäimiseks. Nende tunnuste põhjal peetakse osa linde aeglasteks, teisi kiireteks uurijateks.

Kui aga tahta uurida vabalt elavaid linde nende looduslikus elukeskkonnas, tuleb uurimisel lähtuda lindude loomupärasest käitumisest. Üks väga levinud näitaja, mis iseloomustab linnu käitumuslikku karakterit, on vahemaa, milleni lind lubab uurijal ehk inimesel tulla, enne kui lendu tõuseb. See meetod sobib väga hästi suuremate lindude puhul, kelle pesad asuvad avatud maastikul, näiteks kahlajate ja haneliste puhul. Õhkutõusmise vahemaad mõõtes on uuritud ka näiteks suurpiiritajaid, kes pesitsevad mägi- maastikel. Nende lindude juures tehti sel viisil väga põnev avastus: suurpiiritajad, kelle vanemad lasksid inimese endale lähedale, talusid ka ise inimese lähenemist paremini.

Laululahing territooriumi pärast

Ka laulmine võib väljendada laulja iseloomu. Kõige lihtsam näide selle kohta on naaberterritooriumidel laulvate lindude käitumine. Üldiselt naabrid tunnevad üksteist laulu järgi. Kui näiteks varakevadel on piirid nii-öelda paika lauldud, siis edaspidi aktsepteerivad naabrid üksteise territooriume. Kui nüüd juhtub, et pildile ilmub võõras (olgu ta juhuslik õnneotsija või mõne vana olija välja vahetanud uustulnuk), siis käituvad naabrimehed tüüpiliselt kahte moodi ja sellest sõltub konflikti edasine areng. Mõned isased laulavad uue tulijaga viisakalt kordamööda, oodates, kuni teine laulja oma laulu lõpetab. Ilmselt ei ole nende esmane soov mitte konflikti õhutada, vaid pigem oma olemasolevat territooriumi kaitsta. Teised seevastu ei oota sissetungija laulu lõppu, vaid püüavad teda üle laulda, sageli samal ajal uustulnukale lähemale liikudes. Seda võib käsitada agressiivsuse väljendusena, sest arvatavasti on sellise käitumise taga soov oma olemasolevat territooriumi jõuliselt kaitsta või lausa laiendada, juhul kui uustulnuk peaks õnnestuma ära hirmutada. Nii on võimalik ära hoida füüsilise konflikti puhkemist, sest juba laul annab aimu laulja loomusest.

↓ Ka uudishimulikkust saab uurida. Pildil rasvatihane.

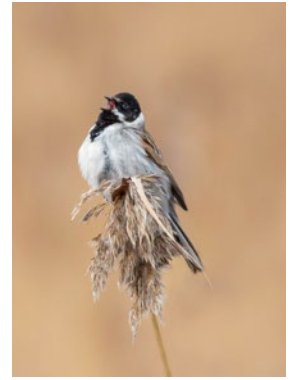
Foto: Marika Käbin

Susisevad rasvatihased - kas argus või agressiivsus?

Loomade käitumise tõlgendamine on keeruline ega ole võrreldav inimese iseloomu hindamisega. Seetõttu ei saa me veel rääkida konkreetsetest iseloomutüüpidest. Isegi väga spetsiifilist käitumist saab tõlgendada mitut moodi. Teadlased on näiteks uurinud rasvatihasele iseloomulikkude käitumistunnust – susisemist. Enamasti susisevad rasvatihased olukorras, kus nad on pesaõones (näiteks pesakastis) ning miski ilmub väljapääsuavale, sulgedes põgenemistee. Seepärast seostatakse seda käitumist enesekaitse või pesa kaitsmisega. Susiseda võivad nii emased kui ka isased tihased. Selline käitumine on omane teistelegi tihastele, samuti loorkakule ning isegi mõnele sisalikule ja putukale. Kuidas siis hinnata, kas susisemine väljendab agressiivsust (julge lind susiseb vaenlase peale, lootes teda hirmutada) või hoopis arglikkust (lind väljendab nii oma ehmatust või paanikat)? Lihtsat, ühest vastust ei olegi. Kõige õigem on proovida hinnata veel mingeid käitumistunnuseid ning vaadata, kas ja milliste tunnustega võiks susisemine seotud olla. Siinkohal võibki osutada vajalikuks kasutada teadlaste väljamõeldud katseid, mis aitavad jälgitud käitumist mõtestada. Näiteks hirmutatakse pesitsevat rasvatihast raudkulli topisega, eksponeerides röövlindu lühikest aega pesa lähedal, ning pärast topise eemaldamist jälgitakse pesa, et teada saada, kui kaua aega kulub, kuni uuritav lind pesale naaseb. Seejuures tuleb taas eeldada, et mida pikem on see ajavahemik, seda kartlikum või ettevaatlikum on katsealune. Aga ka siin on omad kitsaskohad: kuidas määratleda, mis hetkest alates on lind „kauem kui julge“ pesalt eemal olnud? Käitumisökoloogi töös juhtub sageli, et näiline vastus küsimusele tekitab hoopis uusi küsimusi.

Mida rohkem loomade iseloomu uuritakse, mida rohkem katseid tehakse, seda lähemale jõutakse ka vastustele. Kui sarnase küsimusepüstitusega uuritakse paljusid liike, on kergem välja töötada üldisi teooriaid, mis seletaksid, miks ja mis tingimustel eksisteerivad koos erisuguste iseloomudega isendid. Asjaolu, et loomad teevad valikuid vastavalt oma loomusele ja et tehtud valikud võivad kaasa tuua erinevaid tagajärgi seoses isendi edukusega paariliste leidmisel ja järglaste üleskasvatamisel, näitab, et see osa käitumisest allub evolutsioonile: mingil põhjusel on kasulik, et populatsioonis oleks erineva iseloomuga loomi.

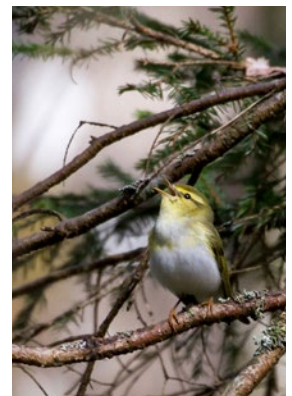

↑ Ka laulmine võib väljendada laulja iseloomu. Pildil rootsiitsitaja.

Foto: Ingridh Oks

↓ Laulmisega antakse sissetungijale märku oma territooriumist. Pildil metslehelind.

Foto: Igor Tseskidov

← Teadlaste jaoks on oluline jälgitud käitumist mõtestada. Pildil hallvaresed.

Foto: Mari Teede

↓ Julgus on samuti üks sagedasti uuritavaid tunnuseid. Valge-toonekurg nastikuga

Foto: Kauro Kuik

Ühingu haarde laiennemine

Andres Kalamees, EOÜ juhatuse esimees aastatel 2003–2018

2003. aastal EOÜ juhataja teatepulka Jaanus Eltsilt üle võttes oli sees küll teatud (noorus)ärevus, kuid selja taga seisis tugev organisatsioon.

- **2003.** aastal ilmus raamat „Euroopa Liidu tähtsusega linnualad Eestis“
- **2008.** aastal alustas ilmumist linnuhuviliste teabeleht Tiirutaja
- **2009.** aastal nägi ilmavalgust esimene aasta linna koduleht
- **2010.** aastal algas projekt „Talvine aialinnuvaatlus“
- **2013.** aastal loodi EOÜ elektrooniline uudiskiri
- **2014.** aastal käivitus üle-eestiline linnuseireprojekt „Suvine aialinnupäevik“

Ühingu oli laotud kindel alus liikmeskonna näol, EOÜ olemasolu ja roll ühiskonnas olid kinnistumas, alguse olid saanud paljud pikaajalised traditsioonid ning algatud hulk olulisi linnukaitselisi töid.

Pidev liikmeskonna kasv ja harimine lubas mõelda suurematele ja laiapõhjalisematele ettevõtmistele. Oli tunda, et liikmed on vabahtlikena valmis rohkem panustama ning suisa janunevad uute väljakutsete järele. 2000. aastal ilmunud raamat „Tähtsad linnualad Eestis“ sai arengujätku seoses Eesti plaaniga liituda Euroopa Liiduga (EL). Enam kui saja inimese ja organisatsiooni edastatud lisaandmestikule ja värsketele uuringutele tuginedes ilmus 2003. aastal raamat „Euroopa Liidu tähtsusega linnualad Eestis“, mille peamine eesmärk oli kaasa aidata ELi linnudirektiivi rakendamisele ning konkretiseerida ELi kontekstis oluliste linnualade valikut. Võib üsna kindlalt väita, et need kaks raamatut on andnud sisendi ja pannud aluse praegusele linnukaitselade võrgustikule Eestis.

Et sajandi alguses kindlaksmääratud ja kirjeldatud rahvusvahelise tähtsusega (Natura 2000) linnualad ei jääks lihtsalt kirjeks paberil, koostati 2013. aastal kava nende alade valitud liikide ja liigirühmade inventuuri lõpetamiseks ning tulemuste analüüsiks, mille käigus töötati läbi kõik aladega seotud kaitsekorralduskavad ja vanemad inventuuriandmed. Keskkonnaministeeriumile tehti ettepanek korraldada Natura linnualadel pikaajaline linnustikuseire ning koostati mitme liigirühma seiremetoodika, mis võiks tulevikus olla Keskkonnaameti tehtavate linnustikuinventuuride ühtseks aluseks. Ehkki kava ei saanud ametlikku kinnitust, pani see aluse loodetavasti järjepidevale tööle meie olulisimate linnukaitselade kaitsemeetmete ja väärtuste säilimise hindamisel.

Fotod: EOÜ arhiiv

↑ Uue linnuatlase projekti hakkas vedama Jaanus Elts.

→ 2008. aastal ilmuma hakanud Tiirutaja esimeseks toimetajaks sai Riho Kinks.

→ Aastatel 2005–2009 osaleti MARINE LIFE projektis.

↑ Raamatu „Euroopa Liidu tähtsusega linnualad Eestis“ esitlus 2003. aastal.

Kuna eelmistest Eesti haudelindude levikut kirjeldava atlase välitöödest oli möödunud juba üle kolmekümne aasta ning meie linnustikus oli toimunud palju muutusi, oli aeg mõelda uue atlase koostamisele. 2003. aastal moodustatigi atlase toimkond, mida hakkas juhtima Jaanus Elts. Valmistati ette aluskaardid ja muu vajalik materjal ning välitööd toimusid Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) toetusel aastatel 2004–2009.

Paralleelselt kodumaiste vahendite kasutamisega laiendati pidevalt haaret ning linnukaitselise tegevuse hoogustamiseks ja süvendamiseks leiti uusi rahalisi vahendeid ka Euroopast. Ühingu koos oma liikmete ja kolleegidega Kotkaklubist käivitas 2004. aastal uue, konnakoostaste ja must-toonekure kaitseks mõeldud LIFE-projekti EAGLE-LIFE, mis lõppes 2009. aastal Euroopa Komisjoni kõrge tunnustusega. Vahepeal, 2005. aastal lõppes 2001. aastal alanud Hädameeste LIFE-projekt, mis keskendus peamiselt toonase Rannametsa-Soometsa (tänapäeval Luitemaa) märgala arendamisele, hooldamisele ja kaitsele.

Endiselt oli fookuses EOÜ liikmeskond ning selle harimine ja laiendamine. Nii käisime 2005. aastal koos Jaanus Eltsiga linnukoolituste tuuril 13 maakonnas eesmärgiga leida uusi linnualase kaastöölisi, tutvustada linde ja ühingu projekte ning anda kohalikele huvilistele võimalus omavahel suhelda. Ehkki ühingul oli juba oma häälekandja Hirundo (mis hakkas ilmuma 1988.

aastast), tekkis pakiline vajadus info, linnuhariduse ja ühingu töötulemusi käsitleva teabe levitamiseks lihtsam ja populaartheadulikum vormis. Seda lünka hakkas täitma 2008. aastal ilmavalgust näinud linnuhuviliste teabeleht Tiirutaja, mille esimeseks toimetajaks sai samal aastal ühingusse tööle asunud Riho Kinks.

Nii nagu aja jooksul on suvepäevade telkimine ja oma moonakott paljuski asendunud hubaste klassiruumide ja sööklatoiduga, on ka märkmikud ja pliiatsid suurelt jaolt asendunud nutiseadmete ja andmetega pilvepankades. Ühest küljest on see paratamatu ja arusaadav areng, teisalt jääb meist järjest vähem alles kirjapandud tekste, märkmeid ja memosid. Kunagi paber kandjatele jäädvustatud ja ühingu arhiivist leitavate ettekandeõhtute tekstid jäävad nüüd tihti vaid ettekandja enda arvutisse või saavad lühikese, ent sageli väheinformatiivse, nn slaidiprogrammi näo. Sellest johtuvalt tuleb rohkem tähelepanu pöörata toimuva salvestamisele nii videos kui audios, et ka tulevikus oleks võimalik möödunud aegade adekvaatset pilku heita, nii nagu meie seda praegu teeme EOÜ ajaloole tagasi vaadates.

Siiski löid uued ajad uute tehniliste võimaluste ja värskete ideedega soodsa pinnase n-ö digitaalse aja saabumisele ühingu ettevõtmistesse, mis tõmbas kaasa märksa suuremat hulka huvilisi. 2009. aastal nägi ilmavalgust esimene aasta linnu (kodukaku) koduleht, millele lisandus kakukaamera (esimene oma taoliste seas, vähemalt Põhja-Euroopas). 2010. aastal algas projekt „Talvine aialinnuvaatlus“, mis nüüdseks on Eesti populaarseim linnuvaatlusüritus ja suurim harastusteaduse algatus, 2014. aastal käivitunud järgmine üle-eestiline linnuseireprojekt „Suvine aialinnupäevik“. Nutiseadmete kiire leviku harjal valmis koostöös ettevõtete ja 5D Vision ja Walk & Learn nutikas linnumääraja ja kolm linnumängu. Oluliseks elektrooniliseks ühingu info ja operatiivse teabe jagamise kanaliks on kujunenud 2013. aastal loodud EOÜ e-uudiskiri, kust saab teavet saabuvatest ja toimunud sündmustest, linnumaailma uudistest

↑ 2009. aasta nägi ilmavalgust esimene aasta linnu (kodukaku) koduleht.

→ Jätkuvalt oli fookuses ühingu liikmetega tegelemine.

ja ühingu tegevusest.

Kõik need liikmetele ja laiemale avalikkusele suunatud ettevõtmised ja algatused ei jäänud loomulikult tähelepanuta. 2010. aastal tunnustas KIK ühingu aastal sipelga tiitliga kakukaamera, atlasetööde ja Tiirutaja eest. 2012. aastal andis keskkonnaminister EOÜ-le üle aasta keskkonnateo auhinna linnuõppe korraldamise eest loodusainete õpetajatele, 2013. aastal tunnustati aasta keskkonnateo vääriliseks talvise aialinnuvaatluse projekt ning 2014. aastal projekti „Aasta linnu 2014 – jäälind“ elluviimine. 2012. aastal alanud Urmas Abeli mälumängusari pälvis 2015. aastal auhinna Keskkonnakäpp.

Nähes üleüldist kiiret huvi tõusu lindude ja nende eluga seonduva vastu, loodi Facebooki linnuhuviliste grupp ning koostati ja avaldati paljuski just Riho Kinksi eestvedamisel hulk linnuhariduslikke brošüüre ja raamatuid, nt „Suvised aialinnud ja nende abistamine“, „Talvised aialinnud ja nende toitmine“, „Lindude pesad ja munad“, „Lindude ränne“, „Linnuelu aabits. Suvised aialinnud“. Viimati mainitu saavutas 2013. aastal Apollo raamatupoe parimate raamatute valimise konkursil aimeramatute kategoorias kolmanda koha.

Linnutundmise ja -hariduse arendamise kõrval ei jäänud soiku ka uurimisega kaitsealgetused. Et selles valdkonnas tõhusamalt tegutseda, asus 2012. aastal linnukaitse programmijuhina tööle Veljo Volke. Tema esimene suurem ülesanne oli

Lahepere Natura 2000 linnualale vedelgaasi terminali rajamise vastase kohtuasja vedamine. Lisandusid kõige erinevamad linnukaitseteemad, mis ühiskonna ja majanduse kiire arenguga paratamatult kaasas käivad: metsaraie ja metsalinnustiku kaitse, kevadsuvine raierahu, mitmesugused infrastruktuuri suurendused, kevadine linnujaht, põllulindude arvukuse allakäik jms.

Ühing pööras uuringute valdkonnas palju tähelepanu merelinnustikule ja selle kaitsele. Aastatel 2005–2009 osaleti MARINE LIFE'i projektis „Merekaitsealad Läänemere idaosas“. 2011. aastal lõppes rahvusvaheline ESTMARI projekt, mille raames inventeeriti Eesti merealade potentsiaalseid kaitseväärtusi (linnustikku) ning koostati valikuliste alade kaitsekorralduskavad. Koostöös partneritega esitati Natura 2000 alade nimekirja võtmiseks mitu uut mereala (nt Apollo madal, Vilsandi rahvuspargist läänes asuvad kuus madalat, Neugrund, Gretagrund jt). Seni inventeerimata aladest kaeti uuringutega Soome lahe kesk- ja idaosas, samuti Saaremaa läänerniku avamere osa. Tulenevalt uutest taastuvenergiamaajanduse kavade osaleti Hiiu ja Pärnu maakonna merealade planeeringutes ning järgiti, et arendustegevuse planeerimise käigus arvestataks ka merelinnustiku kaitse ja soodsa seisundi tagamisega.

2016. aastal koostati ühingu Kodanikuühiskonna Sihtkapitali (KÜSK) toel uus arengustrateegia aastateks 2017–2026 ning liituti annetuskeskonnaga „Ma armastan aidata“, et võimaldada läbipaistvalt ja avalikult koguda annetusi ühingu linnukaitse töö toetamiseks.

Ornitoloogiaühing on oluline kompetentsikeskus, partner nii riigile kui ka erasektorile. Soovime olla võimalikult teaduspõhised oma soovitustes ja otsustes, harida lapsi ja täiskasvanuid, olla uuendusmeelsed, võtta kaasa varasemast sadestunud teadmised-oskused, käia kaasas tänase päevaga ning aidata üheskoos kujundada meie tulevikku, kus oma koht oleks tasakaalustatult nii elurikkusel kui ka mõistlikul, säästlikust silmas pidaval arengul.

Palju õnne ja edu, ornitoloogiaühing!

← Aasta Sipelga tiitli saamine 2010. aastal.

Foto: Rivo Mehilane

Jaanus Elts: „Rakenduslik pool looduskaitstes on hästi oluline“

Küsitlesid Tiiu Tali ja Liis Keerberg

Poisikesena punusid sa endale okstest pesa, vooderdasid selle kulu ja samblaga ning panid kividest munad sisse. Kui vana sa siis olid ja mis lindu sa mängisid?

See võis olla päris varases lapsepõlves, vanust ma ei mäleta. Liike ma tollal kindlasti ei tundnud. Mu vanematel ega lähisugulastel pole üldse loodusega lähemat kokkupuudet olnud, nii et looduse poole pöördumine käis kuidagi sujuvalt ja rahulikult. Elasin Tallinnas Veski-metsas, mis oli tollal rohke roheline äärelinn, ja seal sai palju ringi silgatud. Teismelisena käisin tihti rattaga kunagise Haabersti mõisa maadel, kus nüüd on Tallinna loomaaed. Seal leidsin oma esimese, kiivitaja pesa.

Jaanus Elts 1971. aastal lasteaias. Foto: erakogu

Millal su linnuhuvi suurema hoo sisse sai?

1975. aastal läksin vast avatud Lilleküla keskkooli 3. klassi. Seal tegutses bioloogiaõpetajana Linda Metsaorg, kes kutsus mind 1980. aastal välitöödele. Loodusuurijate Selts korraldas tollal Aegna saarel mustvaeraste rändeloendust. Nõukaeg, Aegna saar, tsoon, sõjaväeüksused – jube põnev tundus. Pealegi polnud ma kunagi Aegnal käinud. Seal see huvi lahti läkski. Aegna välitööde järel hakkasin ka juba iseseisvalt lindudega tegelema, lisaks käima bioloogiaringis ja bioloogia eriklassis.

2020. aasta mais Elbu rabas.

Foto: Liis Keerberg

Mida bioloogia eriklass endast kujutas?

Meil olid iga nädal ühel päeval praktikumid, kus me ei tegelnud mitte tavalise koolitööga, vaid määrasime taimi või kalu. Lisaks toimusid igasugused õppekäigud ja matkad. See on suur plejaad, kes sealt on tulnud – kellest sai pärast bioloog, kellest loodusfotograaf, kellest ametnik... Ilmselt põhiline võlu oli selles, et õppetöö oli nõukaaja kohta teistsugune. Võimalus käia kusagil Kesk-Aasias, Kasahstanis ja Usbekistanis õppematkal oli suur asi. Peale selle olid meil kevadised praktikumid Paatsalus. Seal õpiti liblikaid sirutama, taimi ja putukaid tundma ning käidi laidudel välitöödel,

kus tehti lihtsamaid asju, nagu munade mõõtmine, rõngastamine ja muidugi liikide määramine. Kuna ma olin juba tollal paras linnuhull, siis mind võeti sinna enne ametlikku praktsiaega pesi määrama ja pärast käisin ka mitu aastat abiks. Ma ei läinud isegi põhikooli lõpuaktusele, selle asemel läksin Paatsallu. Klassijuhataja oli pärast küll maruvihane mu peale.

Kas pärast keskkooli läksid kohe ülikooli?

Jaa. Tol ajal oli bioloogia väga populaarne ja suure konkursiga eriala, aga mul läks õnneks ja sain kohe esimese korraga

Riho Marjaga suurkoovitajale saatjat paigaldamas 2015. aastal Sõrandus.

Foto: Tarmo Mikusaar

sisse. 1980ndate keskel oli Eesti zooloogia tubli linnuvaatleja tasemel. Sõna otseses mõttes. Seda zooloogiat, mida ma tänapäeval tunneme – analüüsitakse andmeid ja jõutakse järeldustele –, ei olnud. Pigem seisnes tollane zooloogia liikide ja eksemplaride kogumises ja määramises, millega tänapäeval tegeleb keskmine loodusvaatleja, mitte niivõrd teadusasutus. See tundus mulle ürgaegne. Bakalaureusekraadi sain Tartu ülikoolis hoopis hiljem, kaugõppes keskkonnateadustes, ja magistrakraadi keskkonnakaitstes ja planeerimises. Aga kuna lõputööd olid seotud põllulindude seireandmete analüüsiga ja juhendajaks oli Asko Lõhmus, siis doktorantuuri läksin juba zooloogide juurde looduskaitsebioloogiasse.

Mõnda aega töötasid ka Tartu ülikooli haridusteaduskonnas?

Sattusin mingitel asjaoludel 1980ndate lõpus kokku Ruth Lingiga, kes ütles, et professor Jaan Mikk otsib oma töörühma bioloogi. Professor Mikk uuris, kuidas teha õpikuid paremaks, nii et keskmine

õpilane neist aru saaks. Minu ülesanne oli lihtsamate mudelite abil analüüsida, millest sõltub bioloogialaste tekstide loetavus. Tol ajal tehti statistilisi analüüse muidugi teistmoodi kui tänapäeval, sest tehnilisi vahendeid ja tarkvara ei olnud.

Pärast sõjaväge töötasin ühe aasta ka sellises asutuses nagu eksperimentaalse ja kliinilise meditsiini instituut. Ma arvan, et see oli üks koht, mis pani lõpliku põnts minu uskumisele üldisesse progressi. Kui nägin, kui palju tuli iga päev pärast eksperimente loomi tappa, hakkas see kõik ühel hetkel vastu. Ma arvan, et see oli ka see moment, kus mind hakkas rohkem huvitama looduskaitse või keskkonnakaitse.

2015. aastal ühingu suvepäevadel Alatskivil.

Foto: Tiiu Tali

1994. aastal asusid tööle ornitoloogiaühingu tegevdirektorina.

Jah, Raivo Mänd mulle tollal sellise ettepaneku tegi. See oli minu, noore mehe jaoks, paeluv väljakutse. Üks põhjus, miks ornitoloogiaühing tahtis hakata aktiivsemalt tegutsema, oli see, et BirdLife otsis pärast Nõukogude Liidu lagunemist võimalusi laienemiseks. Nende tingimuseks oli efektiivne ja toimiv organisatsioon. Taastatud ornitoloogiaühing sobis nende

jaoks ideaalselt. Pärast selgus, et tegelikult olime ICBP (The International Council for Bird Preservation, praegune BirdLife) liige juba enne Teist maailmasõda. Ehk siis Eesti oli tol ajal üliprogressiivne, olles üks esimesi rahvusvahelise linnukaitsekomitee liikmeid, aga 1940. aasta riigipöörde järel arvati okupeeritud riikide organisatsioonid sealt vaikimisi välja ja liikmeks sai NSVL.

1990ndate aastate keskpaik oli olude poolest üsna keeruline aeg.

Vahel mõtlen sellele, kuidas ma pidin otsima linna pealt normaalset kirjapaberit, sest seda ei olnud saada või siis oli väga kallis. Rääkimata tehnilistest vahenditest. Päril alguses, kui kolisime Struve tänavale ja mul oli vaja midagi paljundada, siis võtsin selle paberi, jooksin üle tee koopiakeskuse, seisin järjekorras, tegin oma koopiad, tulin tagasi, ja alles siis sai töödega edasi minna.

Oled koos Riho Marjaga uurinud suurkoovita, rukkiräägu, nurmkana, punaselgõgija ja põldtsiitsitaja ökoloogiat. Kuidas on kogutud teadmistest olnud kasu nende liikide kaitsele?

Et jõuda teadustöö tulemusest rakendusliku pooleni tagasi, mida kaitse iseenesest on, võib vähem või rohkem aega minna. Suurim edulugu on siiamaani olnud põldtsiitsitajaga. Panime neile geoloogaatorid, mis võimaldasid rändeteid jälgida, ja võtsime mõned suled, et teha isotoopanalüüsi, mis aitab talvitusalasid selgitada. See oli selles mõttes fenomenaalne projekt, et osa rahastusest tuli Prantsuse jahimeestelt. Nad maksid, et kontrollitaks, kas nende väited on õiged või mitte. Väideti, et jaht tsiitsitajat ei mõjuta, sest need linnud tulevad Venemaalt, kus populatsioon on väga suur.

Ühingu juubelinäituse avamine Tartu ülikooli raamatukogus 2001. aastal. Foto: erakogu

Tulemused näitasid, et Prantsusmaale jõuavad Kesk- ja Põhja-Euroopast pärit linnud. Suur osa jahiga ohustatud isenditest olid Skandinaaviast ja Baltimaadest, kus selle liigi seisund on kõige kehvem. Huvitaval kombel jahimehed nõustusid sellega, et traditsiooniline jaht on sellele liigile väga ohtlik, ja see otsustati ametlikult lõpetada.

Rääkides linnukaitsest laiemalt: mis sinu jaoks on kõige olulisem teema, millega EÕÜ või üldse looduskaitse võiks tegelda?

Ma arvan, et rakenduslik pool looduskaitse on hästi oluline. Vahetu suhtlemine, konsultatsiooni andmine neile, kellel on mingid konkreetsed probleemid ja mured. On vaja personaliseeritud lähenemist, mille võlu on selles, et me matkime sellega loodust ja loome mitmekesisust. Üldised juhised ei ole siin abiks, iga koht vajab eraldi lähenemist. See on väga ajamahukas, aga võrreldes teiste meetoditega jällegi efektiivsem, sest jääb ära väga palju lollust, mida formaalsete regulatsioonidega korda saadetakse ja mida hiljem on vaja parandada.

Oled ise ka väiketalunik: kasvatad vilja ja maisi, teed kõiki vajalikke talutöid. Kuidas sina oma töödes lindudega arvestad?

See ei ole mul tootmistalu, seega ma arvestan seal väga palju ja mitte ainult lindudega. Kui pole vaja koduloomadele heina ette anda, siis ma ikkagi niidan sel ajal, kui enamik ritsikaid on oma munad munenud. Kui kadakataks on lõkkekoha lähedale pesa teinud, siis ma ei hakka seal lõket tegema, vaid lasen sel seista ja põletan oluliselt hiljem ära. Hobitalunikuna saan seda endale lubada ilma igasuguste toetusteta. See on rohkem mu sisemine soov, et ma tahan nendega koos elada, mitte nende olemise või puudumise eest raha saada.

Mida soovitate neile, kes on just linnuvaatlusi alustanud?

Mina soovitaksin rahulikult mõelda, mida sa teed. Püüa ikka määrata määramistunnuste järgi, mitte selle järgi, mida sa seal näha tahad. Ja teine asi sellega seoses oleks kindlasti see, et ära usalda oma mälu. Kui vähegi võimalik, joonista tunnused üles või tee märkmeid, mida sa seal tähele panid. See aitab liike õigesti määrata ja tegelikult linde tundma õppida.

Mis oleks soovitus edasijõudnutele?

Tegelda mingi teemaga süstemaatiliselt. Näiteks keskenduda mingitele projektidele, ka nende raames on võimalik areneda! Ei ole nii, et mingi projektiga liitudes juba tead kõike. Süstemaatiliselt tehtavatel asjadel on oluliselt suurem väärtus kui midagi väga juhuslikult siin ja seal tehes.

Saaremaa sookurgede rännuteest

Martin Vesberg

Sügisel hakkavad sookured parvedesse koonduma, et ühiselt lõuna poole lennata.

Foto: Martin Vesberg

.....
 Martin Vesberg pälvis oma uurimistööga „Sookure (*Grus grus*) Saaremaa asurkonna rändekäitumine“ 2019. aastal õpilaste teadustööde riiklikul konkursil põhikooliastmes I preemia.
 .....

Kuna elan Saaremaal, on sookurg minu jaoks väga tavaline, aga samas ka müstiline lind. Igal sügisel koonduvad need huvitavad linnud suurematesse parvedesse ning lendavad ühiselt lõuna poole talve veetma, et siis kevadel naasta. Alates 2015. aastast olen kaasa löönud igasuvisel sookurepoegade rõngastamisel, seega oli üsna ootuspärane, et ühel hetkel tabas mind küsimus: mis saab Saaremaa kurgedest sügisel, kuhu nad täpsemalt suunduvad? Palusin endale appi juhendajateks teadur Ivar Ojaste Maaülikoolist ja bioloogiaõpetaja Inge Vahteri ning asusin meie kurgede rändefenoloogiat uurima.

Saaremaal on aastatel 1997–2018 rõngad jalga saanud 156 kurepoega, enamik Kuressaare ümbruses ja Sõrves. Uurimise alla võtsin kõik perioodil 1997–2018 tehtud Saaremaa sookurgede vaatlused. Kokku analüüsisin 2317 kirjet, mille sain korduvvaatlusi koondavast iCORA andmebaasist. Uurisin sookurgede rändefenoloogiat, peatusperioode Saksamaal ja Prantsusmaal (nii kevad- kui ka sügisrändel) ning talvitumist Hispaanias ja eelnimetatud riikides.

156-st Saaremaal rõngastatud sookurest on korduvalt vaadeldud lausa 126 isendit (80,8%). Kokku nähti neid uuritaval perioodil 10 riigis 2317 korral, enim vaatlusi (46%) pärineb Saksamaalt, järgnevad Hispaania (32%), Prantsusmaa (11%) ja Eesti (8,5%). Kõige rohkem nähti pärast rõngastamist sookurge värvirõngastega roheline-sinine-roheline/valge-must-valge. Isend rõngastati Saaremaal Ansekülas (Sõrve ps) 2000. aastal. Seda lindu on nähtud 157 korda ja ligi 90% vaatlustest pärineb Hispaania talvitumisaladelt.

Sookurgede kevadist saabumist ja sügisest lahkumist on Eestis vaadeldud alates 19. sajandi lõpust. Eestis, sh Saaremaal, tehti värvirõngastamisega algust 1997. aastal ja see on loonud suurepärase võimaluse sookurgede rännet täpsemalt uurida. Kurepojale pannakse vasakusse jalga kolmerõngaline riigikood ning paremasse jalga kolmerõngaline isikukood. Nii tekib unikaalne 3+3-kood, mille järgi on võimalik isendi päritolu ja isik ka üsna pika distantsi tagant kindlaks teha. Riigikoodid on pidevas muutumises sõltuvalt sellest, kuidas mingid kombinatsioonid otsa saavad. Eesti märgis on hetkel must-valge-valge, aga on olnud näiteks ka valge-kollane-valge (fotol), valge-sinine-valge ja valge-must-valge.

Martin Vesberg.

Foto: Erakogu

Foto: Martin Vesberg

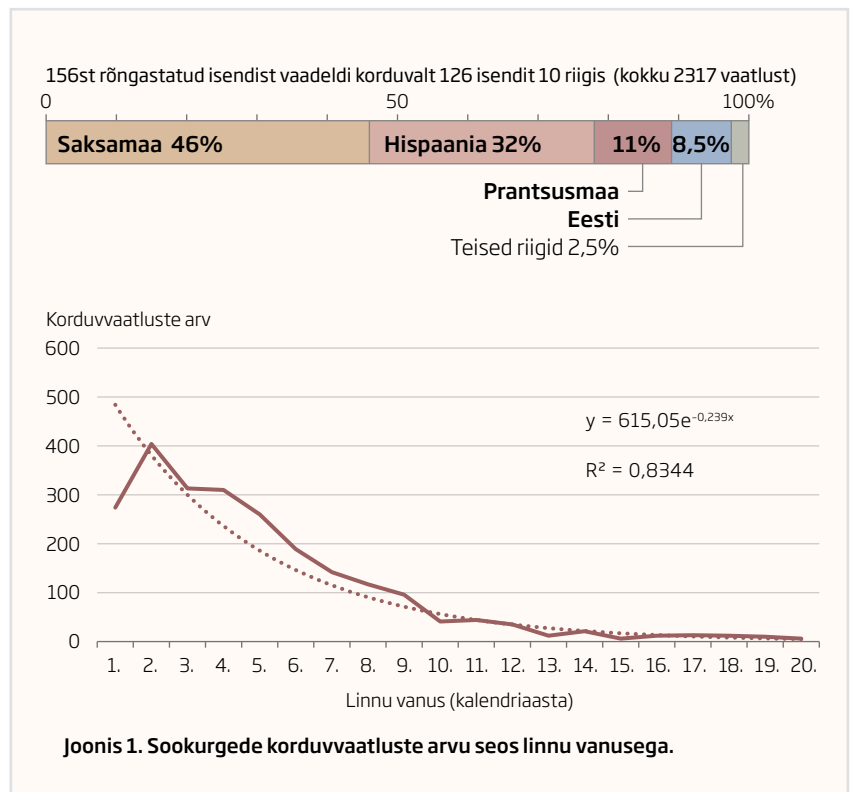
Selgus, et Saaremaal rõngastatud sookurgede valdav rändesuund on edel ehk suur osa linde (88%) kasutab peamiselt Lääne-Euroopa rändeteed. Nende talvitusladad asuvad Saksamaast Lääne-Hispaaniani. Kuid leidub ka kurgi (12%), kes rändavad mööda Kesk-Euroopa rändeteed (talvitusladad Ungaris). Seda kasutatavate sookurgede vaatlused pärinevad aastatest 1999–2006, viimasel ajal on Kesk-Euroopa rändeteed vaatlused harvenenud ja vähenenud. Andmete analüüsis selgus, et osa sookurgi vahetab elu jooksul rändeteed. See võib olla tingitud nii paarilise varasemast elukogemusest kui ka sotsiaalsetest kontaktidest teiste sookurgedega. Kui üks vanalindudest on varem talvitusmas käinud Kesk-Euroopas, teine aga Lääne-Euroopas, peab paari loomisel üks neist oma rändeteed muutma, sest enamasti rännatakse koos.

Läbi aastate on korduvvaatluste arv suurenenud. Kindlasti on selles oma osa andmeedastuskiiruse paranemisel ja interneti levikul, samuti fototehnika arengul. Varem käis vaatlus ainult binoklite ja vaatlustorudega ning rõngad tuli ära lugeda kohati väga üürikeste hetkede jooksul otse vaatluskohal. Praegu on võimalik teha rõngaga kurest foto, seda suurendada ning rõngaste värvused ja paiknemise järjekord kindlaks teha. See suurendab tunduvalt ka vaatluste kvaliteeti. Loogiliselt võttes peaks aja jooksul vaatluste arv kasvama palju kiiremini kui märgistatud lindude arv, sest mida rohkem kurgi saab rõngastatud, seda suurem on tõenäosus, et keegi neid näeb. Korduvvaatlusi analüüsid ilmnes aga, et mida vanemaks sookurg saab, seda väiksem on tõenäosus lindu uuesti kohata. Ilmselt saab ta kogenumaks ja muutub inimeste suhtes pelglikumaks. Kõige suurem võimalus sookurgete kohata on teisel kalendriaastal (vt joonis 1).

Eestist lahkumise ja Saksamaale jõudmise vahel haigutab pikk tühjus, 16 päeva. Aastaid peavalu valmistanud küsimusele, kus Eesti sookured sel ajal peatuvad, on andnud vastuse alles satelliitsaatjate kasutamine. Nimelt peatuvad Saaremaa kured enne Saksamaale jõudmist sageli Lätis, Leedus või Kirde-Poolas. Nii sügis- kui ka kevadrände ajal Prantsusmaal nähtud isendite arv ja vaatluste arv võrreldes Saksamaa omadega viitavad transiiträndele üle Prantsusmaa. See tähendab, et Prantsusmaa võidakse sageli ületada peatusi tegemata. Saksamaal kogutakse rändeks vajalikke energiavarusid ning üldjuhul lennatakse seejärel otse talvituspaikadesse Prantsusmaal või Hispaanias.

Mida kaugemal asub sookure talvitusala tema pesitsuskohast, seda pikem on ränne ning lühem talvitusperiood. Võrreldes teistes riikides talvituvate kurgedega jõuavad Hispaanias talvitujad sügisel kõige hiljem oma talvitusaladele. Et pesitsusperioodi alguseks Eestisse jõuda, peavad nad teistes riikides talvitujatest varem tagasiteed alustama, seega nende talvitusperiood saab varem läbi.

Reeglina rändavad vanalinnud koos.
Foto: Martin Vesberg

Tabel 1. Saaremaalt pärit sookurgede rändefenoloogia. Tähistus: p - päeva.

Tunnus	Eesti	Saksamaa	Prantsusmaa	Hispaania
Sügisene lahkumine	29.09 ± 2 p			
Sabumine sügisrändel		15.10 ± 2 p	8.11 ± 4 p	16.11 ± 4 p
Lahkumine sügisrändel		27.10 ± 2 p	17.11 ± 9 p	
Peatusperiood sügisrändel (p)		12	9	
Talvitusperiood (p)		163	122	87
Sabumine kevadrändel		12.03 ± 2 p	3.03 ± 4 p	
Lahkumine kevadrändel		27.03 ± 4 p	10.03 ± 8 p	11.02 ± 3 p
Peatusperiood kevadrändel (p)		15	8	
Kevadine sabumine	20.04			

Vaheldusrikkad ühingu suvepäevad

Marko Mägi

Tänavused ühingu suvepäevad tõid linnuhuvilised kokku **Viljandimaale Halliste põhikooli**. Saabujaid tervitas vihm, kuid see ebamugavus linnuhuvilisi ei heidutanud – on ju linnusõbrad harjunud ka viletsa ilmaga looduses liikuma ning kui kindel katus pea kohal, ei suuda vihm tuju rikku da. Esimest korda tõusis masti ühingu uuendatud logoga lipp!

Fotod: Marko Mägi

↑ Öhtul lahutati meelt Anu Tauli muusika saatel.

↘ Oksjon kujunes meeleolukaks ja kirglikuks.

↓ Üüratu juubelitort kattis poolt lauda.

Foto: Elen Kontkar

Suvepäevade raames peetud üldkoosolekul anti ülevaade ühingu viimase aasta tegevusest ja valiti uus nõukogu. Koroonaviirusest tingituna oli traditsiooniliselt kevadel toimuv üldkoosolek lükatud suvepäevadele (kes teab – võib-olla saab suvine koosolek edaspidi tavapäraseks).

Palju tegevusi jagus ka värskesse õhku. Suvepäevalised said Andres Rõigase juhendamisel tutvuda Halliste ajaloo ja kohaliku kultuuripärandiga. Osalejad said küll tubli sahmaka vihma, kuid see ei jahutanud ajaloohuvi. Piret Lõhmus tutvustas soovijatele samblikke nii pildis kui ka koolimaja ümbruses puudel ning kutsus üles osalema harrastusteadeuse projektis „Tähelepanu! Valmis olla! Samblik!“, et killuke meie loodusest saaks paremini kaardistatud.

Koolimaja ümbruses sai läbida loodusteemalistest küsimustest koosnevat nuputamisrada või lahendada ristsõna – selle eest hoolitses Vilja Padonik (nuputamisrada tekitas korraliku hasardi: suutsin küsimusteraja esimese otsa küll edukalt läbida, kuid pidin siis ikkagi vihma eest katuse alla pagema).

Tänavuse aasta linna kuldnoka ettekandes rääkis Margus Ots seni vastuseta küsimusest: kas kuldnokk muneb Eestis teise kurna või mitte? Teise kurna munemise kohta on viimastel aastatel mõned viited küll laekunud, kuid sajaprotseendilist kindlust meil siiski ei ole, sest linde ei ole märgistatud, püütud ega ka piisavalt pildistatud. Kõik soovijad said Marguse juhendamisel pesakaste meisterdada: toksimistuhinas läks nii mõnigi nael kõveraks, kuid pesakastid said siiski valmis.

Kristjan ja Art Villem Adojaan Vaibla linnujaa-mast seadsid koolimaja lähiste järve äärde loorvõrgud, et huvilised saaksid aimu, kuidas näeb välja lindude võrgupüük ja rõngastamine. Võrkude kontrollimine andis tegevust nii mõnelegi huvilisele, sest võrku sattunud lind tuleb võrgust vabastada võimalikult kiiresti – võrkude juurde

↑ Esimest korda tõusis masti ühingu uuendatud logoga lipp.

saaliti üsna sageli.

Kuid võrgupüük ei olnud ainus lindude tabamise üritus: Jaanus Aua eestvedamisel, kes on varasematel aastatel edukalt Viljandimaal öösorre püüdnud, prooviti neid salapäraseid öiseid linde ka Hallistes tabada. Paraku jäigi öine sorripüük pelgalt ürituseks, sest kuigi sorrid olid olemas, ei jäänud võrku ainsatki lindu. Iga püük ei saagi edukas olla, kuid kõik soovijad said siiski püügi-kogemuse ja kuulsid jutte sorride tegemistest.

Öhtul lahutati meelt Anu Tauli muusika saatel. Üüratu „EOÜ 100“ juubelitort kattis poolt lauda, seda jagus kõigile kahe portsu jagu – mekiti ja kiideti. Lisaks hõigati ametlikult välja järgmise aasta lind – metskurvits. Meeleolukaks kujunes oksjon, kus müüki läks ühingu salajastest kappidest leitud varandus: haruldased viaaasta T-särgid, Remo Savisaare linnufotod ning Juhani Püttsepa ja ühingu viimaste juhatajate signeeritud juubelialbum „Kas on linnukesel muret?“. Nii mõnigi pakkumine kujunes päris kirglikuks. Sume juuniõhtu venis lõkkejuttude saatel pikaks.

Traditsiooniliselt toimusid ka kutsemeisterlikkuse võistlused, kus pandi proovile lindude määramise oskused. Algajate seas sai esikoha Ene Norak, teise koha Heivi Varus ning kolmanda koha koos võistelnud Piia Madison ja Susi Kübarsepp. Edasijõudnute arvestuses jagasid võrdse punktiarvuga esimest ja teist kohta Eerik Leibak ja Andrus Kuus.

Suvepäevadel oli seekord küll tavalisest vähem osalejad, seda eelkõige viirusest tingitud rangete reeglite tõttu, kuid sellest hoolimata said suvepäevad edukalt peetud. Ja viimaseks need suvepäevad kindlasti ei jäänud.

Loorvõrkude kontrollimine andis tegevust nii mitmelegi linnuhuvilisele. Foto: Marika Mann

Palju õnne!

Eesti Ornitoloogiaühing nimetas uued auliikmed

7. augustil Halliste põhikoolis toimunud üldkoosolekul nimetati ühingu uuteks auliikmeteks Andres Kalamees, Agu Leivits ja Asko Lõhmus.

Andres Kalamees on Eesti Ornitoloogiaühingus töötanud alates 1998. aastast, aastatel 2003–2018 oli ta ühingu juhataja. Andrese eestvedamisel viidi näiteks lõpule tähtsate linnualade inventuur, tegeldi usinasti inimeste kaasamisega ornitoloogiaühingu tegevusse ning arendati rahvusvahelisi suhteid teiste linnuorganisatsioonidega. Praegu tegeleb Andres ühingus mitmesuguste projektidega, näiteks koordineerib ta väike-laukhane ja metsise elupaikade uurimist.

Agu Leivits on looduskaitse ja linnustiku uurimises tegev olnud alates Tartu ülikooli lõpetamisest 1980. aastal. Alates 2009. aastast töötab ta Keskkonnametis, kus tegutseb praegu eluslooduse nõunikuna. Agu on olnud ornitoloogiaühingu seirekomisjoni liige, linnuatlase töörühma liige ning ajakirja Hirundo toimetuskogu liige. Tema seos ühinguga on olnud järjepidev, sest ta nõustab ühingu liikmeid lindude kaitset puudutavates küsimustes.

Asko Lõhmus on Tartu ülikooli looduskaitsebioloogia professor, kelle panus nii lindude kui ka teiste elustikurühmade kaitsesse on märkimisväärne. Ornitoloogiaühingus on ta olnud projektijuht, nõukogu liige, ajakirja Hirundo toimetaja ja toimetuskogu liige. Asko on ka Kotkaklubi üks asutajaid ning röövlinnuseire käivitaja ornitoloogiaühingus.

Andres Kalamees Foto: Lauri Kulpsoo

Agu Leivits Foto: Urmas Luik

Asko Lõhmus Foto: Mana Kaasik

Järgmise aasta lind on METSKURVITS

Eesti Ornitoloogiaühing valis 2022. aasta linnuks metskurvitsa ehk nepi, kes on tuntud oma kevadise mängulennu poolest.

Metskurvits, nagu ütleb ka tema nimi, on metsas elav kurvitsaline, kes tegutseb valdavalt hämaruses ja öötundidel. Oma varjatud eluviisi tõttu on liik raskesti uuritav ning seetõttu tema bioloogiast väga palju ei teata. Vaid kevadise mängulennu ajal kaotavad isaslinnud neile omase valvsuse ning näitavad ennast õhtuhämaruses territooriumilende tehes.

Metskurvitsate arvukus on kogu tema levi-kuareaali ulatuses juba aastakümneid vähenenud ning selle peamiseks põhjusteks ei peeta mitte niivõrd jahisurvet, kuivõrd elupaikade hävimist ja kliimamuutusi. Oma eluavaldustes paljuski müstilisena näiva linnuna väärivad metskurvits kui meie küpsete metsade karakterlik aasta linnuna esiletõstmist ja tutvustamist.

Metskurvitsa aastal on peale traditsiooniliste ettekannete, suure linnuõhtu ja vaatlusandmete kogumise plaanis ka foto- ja videovõistluse korraldamine ning metskurvitsatele GPS-seadmete paigaldamine lindude mängu-

lennu uurimiseks. Aasta linnu 2022 tutvustamiseks valmivad koduleht ja lühifilm.

Käesoleva aasta lind on kuldnokk, kellega saab lähemalt tutvuda veebilehel www.eoy.ee/kuldnokk. Ornitoloogiaühing ootab tähelepanelikelt inimestelt endiselt kuldnokkavaatlusi,

eriti talvisest perioodist, sest möödunud aastal talvitas Eestis rekordarv kuldnokkasid.

Eesti Ornitoloogiaühing on aasta lindu valinud alates 1995. aastast. Varasemate aasta lindudega saab tutvuda veebilehel www.eoy.ee/aasta-linnud.

Metskurvits Foto: Ainar Õisnurm

Huvitavad linnuleid!

Kogu suve tegutses Tamula järve roostikus **väikehüübi** paar. Tegu on ühe selle aasta põnevaima pesitsusvaatlusega Eestis, sest varjulise eluviisi tõttu kohatakse seda liiki meil harva ja viimased kindlad pesitsusandmed pärinevad 1950. aastatest.

6. augustil vaadeldi Põõsaspeal **roosakajakat**, mis on selle liigi viies vaatlus Eestis.

27. augustil kohati Hiiumaal Esikülas **siidihagrut**, mis on selle liigi kaheksas vaatlus Eestis.

Suuränni nähti 28. augustil Tarestes ja 5. septembril Põõsaspeal. Tegemist on selle liigi kuuenda ja seitsmenda vaatlusega Eestis.

13. septembril nähti Kasispeal **siniraaga**, kes on nüüdisajal Eestis väga harvaesinev liik. Selle liigi viimane kindlakstehtud vaatlus Eestis pärineb 2009. aastast.

21. septembril rõngastati Viljandimaal Tääksis **põhja-tsiitsitaja**. Ka seda liiki kohatakse Eestis harva.

Väikehüüp.

Marek Szczepanek/Wikimedia

Eesti Ornitoloogiaühing

Address: Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee
www.eoy.ee

Tiirutaja

Toimetaja: Ulvi Karu
E-post: ulvi.karu@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Teostus: HIMANTO.EE

Toetajad

Lehe väljaandmist on peale märgitud fotoautorite toetanud:
Keskkonna-investeeringute Keskus

ISSN: 1736-6844

Trükisetuvustus

Ajakiri Hirundo 1/2021

Augustis ilmunud Eesti Ornitoloogiaühingu ajakirjas saab tutvuda Eesti linnuharulduste komisjoni 18. kokkuvõttega teadetest, mis räägivad kohtumistest meil harva ja juhuslikult esinevate lindudega. Piia-Katharina Vaan ja Ülo Väli tutvustavad oma uurinut, mis näitas, et nõlva-lehelind eelistab Eestis pesitseda vanades puistutes. Jaanus Aua annab ülevaate siisikeste kevadrändest 2020. aastal Viljandimaal. Lühidalt tutvustatakse ka Tartu ülikoolis kaitstud ornitoloogiaalaseid magistrinõu. Ajakirja Hirundo saab tasuta lugeda veebis, paberväljaannet saab osta ornitoloogiaühingust.

"Kas on linnukesel muret? Pilte ja kilde linnuvaatlustest, Eesti Ornitoloogiaühingu saja-aastasest tegevusest"

Juubeliaasta puhul ilmunud albumis on ühingu iga tegevusaasta kohta üks lugu ühingu ajaloost, olulisest sündmusest ornitoloogia vallas, lindude vaatlemisest, inimeste mälestustest

ja paljust muust. Humoorikas võtmes pajatused on mõnus lugemine nii loodus- kui ka ajaloo huvilisele, samuti leiab lugudest asjalikke nõuandeid ja tarkuseteri.

Raamatu koostamisel on kasutatud arhiivimaterjali, Eesti Ornitoloogiaühingu endiste ja praeguste töötajate, nõukogu liikmete ja ühingu liikmete, samuti koostööpartnerite ja toetajate meenutusi. Raamat on illustreeritud rohketel fotodel ja joonistega. Raamatu lõpus on ära toodud Eesti Ornitoloogiaühingu auliikmete ning juhatuse ja nõukogu liikmete nimekirjad. Järelsõna on eesti ja inglise keeles. Raamatut saab osta ornitoloogiaühingust (www.eoy.ee/tooted/) ja raamatupoodidest.

Faktitõpsustustuvi

Faktitõpsustustuvil on eelmise Tiirutajaga mõned arved õiendada.

Artiklis „Murrangulised aastad ühingu ajaloos“ (lk 4–5) on kirjas, et ühingu esimesed suvapäevad toimusid 1996. aastal. Need toimusid siiski alles 1997. aastal.

Persooniloo (lk 6) foto autoriks peab olema Loodusfestivali asemel märgitud Karin Pai.

„Huvitavate linnuleidude“ rubriigis (lk 12) mainitud kivi-rästa uus eestikeelne liiginimetuse on kivisirak. Toimetuse palub vabandust ja tänab tähelepanujuhtijaid.

Selles Tiirutajas kirjutavad

Kaarin Hein

on Tartu ülikooli looma-ökoloogia doktorant ja projektijuht Tartu ülikooli loodusmuuseumis

Andres Kalamees

tegeleb ühingu väike-laukhane projektiga

Tiiu Tali

veab Tiirutaja persoonilugude rubriiki ning on fenovaatluste koordinaator

Liis Keenberg

on linnunimetuste komisjoni liige ja veab Tiirutajas persoonilugude rubriiki

Martin Vesberg

on Saaremaa Gümnaasiumi abiturient ja loodushuviline

Marko Mägi

on Tartu ülikooli loomaökoloogia teadur ja ühingu nõukogu aseesimees

Ulvi Karu

on Tiirutaja toimetaja ja immuun-ökoloogia teadur

Osale!

NBI Ürituste korraldamisel järgime kehtivaid piiranguid. Operatiivset infot ürituste kohta saab ühingu kodulehelt www.eoy.ee.

12. oktoober kell 18 **Loodusõhtu „Aasta lind 2021 - kuld-nokk“ Hiiumaal Palade looduskeskuses.** Loodusõhtul tutvustab ornitoloog Margus Ots 2021. aasta lindu kuldnokka. Osalemine tasuta. Toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus

16. oktoober kell 11-15.30 **18-22** Tartus Vanemuise 46 ringauditooriumis **teaduskonverents „100 aastat Eesti lindude heaks“.**

Samal õhtul toimub klubis Drinkgeld ühingu sünnipäevapidu. Täpsem info ja piletid: fienta.com/et/teaduskonverents-ja-pidu-100-aastat-eesi-lindude-heaks.

15.-28. november **Maismaa taliilinnuloendus.** Algab taliilinnuloenduse hooaeg, kus ootame osalema linnuhuvilisi, kes tunnevad välimuse ja hääle järgi ära taliilinnud. Talve jooksul on linnude vaja loendada kolmel perioodil enda valitud piirkonnas ja rajal. Täpsem info: www.eoy.ee/maismaa-taliilinnuloendus/.

30. november **Annetamistalgud.** Heade tegude päeval võtavad kümned vabavõetud üle Eesti ette erinevaid tegevusi, et koguda annetusi ühiskondlike probleemide lahendamiseks ning kutsuda inimesi üles endale olulist valdkonda toetama. Annetusi tegema kutsub ka Eesti Ornitoloogiaühing.

7. detsember **Suur linnuõhtu.** Suurel linnuõhtul teeme kokkuvõtte kuldnoa aastast ning tutvustame 2022. aasta lindu metskurvitsat.

Anna teada lahkvatest rändlindudest

Eesti Ornitoloogiaühing ootab teateid viimaste lindude lahkumisaegade kohta sügisel.

Vajalik on üles märkida vaatluse kuupäev ja kella-aeg, täpne asukoht, nähtud liigid, isendite arv ja tegevus, võimaluse korral ka sugu ja vanus.

Vaatlusandmed tuleb sisestada andmehalduse keskkonda **PlutoF** või rakenduse **Legulus** kaudu, kust need jõuavad portaali **eElurikkus**. Vaatlused võib saata ka e-posti aadressile feno@eoy.ee või posti teel Eesti Ornitoloogiaühingu kontoris hiljemalt jooksu-aasta lõpuks.

Täpsem info: www.eoy.ee/fenovaatlused.